

Dr. Limon Rušiti

KRATAK OSVRT NA DRUŠTVENA KRETANJA NA KOSOVU 1918—1921*

Kosovo se nalazi u središtu Balkana i po svom geopolitičkom položaju je od velikog značaja. Zato je uvek privlačilo pažnju svih naroda i država radi ekspanzionističkih ciljeva, bilo sa istoka i sa zapada. Stoga je puno bremenitih događaja tokom istorije.

Krajem XIX i početkom XX veka, interesi velikih sila, kao i balkanskih država povećava se za ovo područje, a naročito za vreme Istočne krize. Tada se albanski narod sa oružjem u ruci hteo osloboditi turskog robstva, sve do prvog balkanskog rata kada je jednom zauvek sa ovog područja nestalo Turskog Carstva. Područje Kosova je podeljeno između Kraljevine Srbije i Kraljevine Crne Gore. Time narodi Kosova nisu dobili punu slobodu, a posebno kada se tiče albanskog, koji od tog rata nije imao nikakve dobiti, osim što je menjao vlastodržce, tj. turska vlast zamjenjena je srpskom i crnogorskom vlašću koje ga nisu priznavale kao punopravne građane već su za vladanje na ovom području donele posebne uredbe i zakone.

Nisu priznavana osnovna ljudska prava Albancima na Kosovu od strane Kraljevine Srbije i Kraljevine Crne Gore u vremenu od 1912—1915. godine. Činjena su razna zlostavljanja, kao što je oduzimanje zemlje, pljačke ubijanje pa i iseljavanje za Tursku aktom koji je bio i ozvaničen u Ugovoru sa Turskom o miru,¹ a koje se sprovodilo i pre sklapanja ugovora. Mnogobrojni razlozi, među kojima smo samo neke napomenuli, naterali su Albance da se takvim režimima, (Kraljevine Srbije i Kr. C. Gore) suprotstave oružjem u ruci, radi očuvanja golog života. To odupiranje je septembra 1913. godine uzelo takve razmere organizovanog ustanka.²

U jesen 1918. godine videlo se da kraj rata nije daleko. Posebno nakon niza neuspeha bugarske vojske u borbi sa srpskim

* Saopštenje na VIII-on Kongresu Istoričara Jugoslavije, održanom u Arandelovcu, Oktobra 1983 godine.

¹ »Politika«, Beograda, 9-XII-1914, »Novi Građani«.

² *Velike sile pred Prvi svetski Rat*, Bgd. 1976, 307.

vojnici na Solunskom frontu. Tako 29. septembra 1918. godine potpisan je separatni mir od strane Bugarske. Istog dana, 29. septembra, srpska vojna komanda je predala 5.000 primeraka letaka odnosno proklamacije komandantu srpskog vazduhoplovstva, namenjenih Albancima, pisanih na turskom jeziku, da se avionima rasture u oblasti Kumanova, Skopske Crne gore, Prištine, Lebana, Kačanika, Kosovske Mitrovice i Novog Pazara, tj. po glavnim pravcima nastupanja srpske vojske. Pozivajući Albance da ustanu protiv Bugara, Nemaca i Austrijanaca, da čuvaju srpski živalj i da ne beže iz svojih domova, »jer ako se budu vladali kako im je preporučeno, postaćemo opet dobri prijatelji«. Na kraju, u toj proklamaciji Albancima izražena je pretnja »od vas samih zavisi vaša sudbina«. ³ Daje im se do znanja da su i Bugari i Austrijanci propali. Time je srpska vrhovna komanda htela da prilikom nastupanja srpske vojske na Kosovu ima Albance uza sebe, da ne bi imala komplikacija. Ova ideja pridobijanja Albanaca nije bila nova, ona se javila još jula 1916. godine kada se pripremao demonstrativni napad savezničkih snaga protiv austro-nemačkih i bugarskih vojnih položaja na Solunskom frontu. Tako uporedo sa akcijom srpskih trupa, trebalo je organizovati ustanak u pozadini neprijateljske vojske kao i pokret Albanaca u korist srpske vojske.

Pomenutom proklamacijom Albancima, po svim izgledima, više je postignut suprotni efekat nego željeni cilj. Razlog toga su pretnje u tom letku. Osim toga, Albanci sa Kosova su još od početka 1916. godine oružanom — gerilskom borbom se suprotstavljali kako bugarskim tako i austrougarskim vojnim vlastima. Tvrdnje ovog fakta nalazimo u dokumentima vremena kao i u saradnji kosovskih ustanika u topličkom ustanku u južnoj Srbiji.

Da su Albanci na Kosovu pružali otpor bugarskim i austrougarskim zavojevačima pokazuju mnogi primeri počev od onoga u selu Budakovu (Suva Reka) još u prvom tromesečju 1916. godine, kada je ubijeno 12 vojnika i tri oficira. Za odmazdu Bugari su odveli njihove familije u Zaječarski logor gde su bili do konca rata tj. oktobra 1918. godine. Uostalom, da se ovom prilikom poslužimo izveštajem Đoke Matića, koji je krajem septembra 1918. godine bio poslat od strane Ministarstva unutrašnjih dela Srbije iz Soluna da organizuje vlast na Kosovu po nastupanju savezničke francuske vojske. Đoka Matić, u svom izveštaju od 14. oktobra 1918. godine, pored ostalog, navodi da je »samo u delu Drenice pod bugarskom okupacijom porušeno preko 350 domova, da se vršila velika pljačka, i ubijane su čitave porodice, da zbog velike pljačke većina stanovništva nije zasejala svoje njive. Tako da ni najbogatija porodica nema žita za ishranu porodice ni za 5 meseci, a da ima opština gde treba odmah razdeliti žito iz državnih magacina jer nemaju hrane ni za mesec dana« ⁴ itd.

³ Dr. Bogumil Hrabak — Dr. Dragoslav Janković, *Srbija 1918*, Bgd. 1968, str. 181—182.

⁴ AS. Bgd. F. MUD, f-18, dok. 307, Izveš. Nač. Okruga Kosovskog, br. 106, 14-X-1918.

O otporu Albanaca prema okupatorima i saradnji sa srpskim ustanicima u topličkom ustanku, komandant Jablaničkog odreda, kapetan Milinko Vlahović je u prvoj polovini januara 1917. godine pregovarao sa Albancima preko sela Tulara o saradnji i ustanku protiv Bugara. Kao rezultat tih pregovora su i obnovljeni pregovori početkom februara 1917. godine kada je iz Prištine otišao Bajram Govori kod Vlahovića. Sporazumeli su se o zajedničkim akcijama. Tom prilikom je Vlahović sa Govorijem otišao u Prištinu da bi se nam uverio u raspoloženje albanskih masa za ustanak protiv Bugara. Ovi pregovori su doveli do takve saradnje da je na sastanku vođa topličkog ustanka, održanog u selu Obiliću u Pustoj Reci 8. i 9. februara 1917. godine među 13 starijih komitskih četa izabran i Ramadan Haziri iz Prištine, za adutanta komandanta Jablaničkog komitskog odreda. Pregovori o zajedničkoj borbi protiv okupatora, između vođe topličkog ustanka i predstavnika kačačkih četa sa Kosova, koji su ratovali protiv Bugara i Austrijanaca, održani su u Kuršumljiji 20. februara 1917. godine. Tom prilikom predstavnici Albanaca u pregovoru sa Kostom Pećancem išli su dotle da su, kako kaže sam Pećanac, »njihovi zahtevi bili svedeni na to da oni samo čekaju pad Niša da zauzmu Prištinu, Mitrovicu i Peć«.⁵ Ovom prilikom treba naglasiti da su Mitrovica i Peć bili pod austrijskom okupacijom. To znači da je ratno raspoloženje kod Albanaca bilo na toj visini da su smatrali da pod oružjem mogu sakupiti toliko ljudi da se istovremeno mogu boriti protiv oba okupatora. Uostalom o oružanom suprotstavljanju bugarskim okupatorima govori sam Pećanac da se 7. marta 1917. godine u Kuršumljiji čula artiljerijska borba između Bugara i Albanaca (kada se on bio sakrio sa svojim 50 četnika nakon propasti topličkog ustanka). S druge strane, pod austro-ugarskom okupacijom neprestano su ratovale kačačke čete, posebno u Drenici, predvođene Azem Bejtom i Šaćir Smakeom. Sa ovim nije prestala saradnja između Koste Pećanca i Albanskih ustanika odnosno kačačkih četa. U leto 1918. godine inicijativom Koste Pećanca, koji se je krio sa svojih 5 ljudi u selu Pridvorici (Ibarski Kolašin) kod Alimpija Božovića, došlo je do pregovora o saradnji između njega i Azem Bejte. Alimpije Božović je i pre poznavao i sarađivao sa Azem Bejtom. Pregovori su vođeni prvi put u kući Alimpije Božovića a drugi put u selu Varage. Kao rezultat tih pregovora zna se da su zajedno ušli u Peć, nakon odstupanja Austrijanaca, i to nakon borbe Albanaca sa Austrijancima predvođene od Azem Bejte kod mesta »Prioni i Keć« na putu Peć — Mitrovica, 22 km od Mitrovice. Tom prilikom je zarobljeno više od 1.000 austrijskih vojnika i oficira i jedna količina ratnog materijala.⁶

⁵ Dr. Mlivoje Perović, *Toplički ustanak*, Bgd. 1959, 166.

⁶ Vidi Dr. Bogumil Hrabak — Dr. D. Janković, *c.d.*; Dr. Milovan Sekulić, *Kosovo 1912—1918*, (Doktorska disertacija, u rukopisu) Priština 1980, Dr. M. Perović, *c.d.* 356.

Povlačenjem bugarskih i austrijskih trupa sa Kosova nastalo je jedno bezvlašće koje je u većini mesta Kosova popunjavalo samo mesno stanovništvo sve dok nisu pristigle francuske trupe sa kojima je srpska vlada bila poslala svoje ljude radi organizovanja privremene vlasti. Đorđe Matić u pomenutom izveštaju kaže da je počev od 3. oktobra 1918. godine počeo formirati opštinsku i policijsku vlast po većim centrima Kosova. Brzo napredovanje francuskih trupa je omogućila železnička pruga Skoplje — Mitrovica koja je ostala neoštećena, dok su u Metohiji francuske trupe kao i organizovanje mesnih organa vlasti je bilo kasnije. Srpska vojska je na Kosovo stupila 15 dana kasnije po dolasku francuske vojske. Po prijašnjem sačinjenom planu Vrhovne komande srpske vojske, Timočka divizija je trebalo da stigne u Kačanik 16. oktobra, u Uroševac 18. oktobra, a u Lipljan 19. oktobra. Uporedo sa pomenutom divizijom, jugoslovenskoj diviziji, koja je stvorena u Solunu specijalno za rad na Kosovu, bilo je stavljeno u zadatak da se 20. oktobra nađe između reke Prištevke i sela Gračanice. Sa time je počelo i dislociranje vojnih trupa po Kosovu koje su imale zadatak da uspostave i učvrste privremene organe vlasti. Većina stanovništva nije htela da ih primi, nego se često dešavalo da te organe vlasti koje je odredila srpska vojska, kada bi ih kontrolisali, nalazili bi druge ljude koje je odredilo samo mesno stanovništvo.⁷ Time su počeli da se javljaju i prvi znaci otpora stanovništva prema srpskoj vlasti. Pitani zašto su tako postupali, izgovor je bio da oni nisu pitani za izbor tih ljudi. A za ljude opštinskih i seoskih organa treba da se pita i mesno stanovništvo. Inače sve dotle dok je francuska vojska bila po kosovskim gradovima nikakav izgred nije zabeležen. Sve što je vreme odcimalo, otpor stanovništva je bio sve veći, gotovo u svim rejonima Kosova sa promenljivim intenzitetom. Kao prvi jači otpor bio je u vučitrnskom srezu 25. oktobra (Feriz Šabani i Fejzula Sarači sa 150 naoružanih ljudi), 4. novembra izvršili su napad na zgradu opštine u Priluzju.⁸ U Drenici krajem oktobra, jedna četa od 50—60 naoružanih ljudi menjala je opštinske činovnike koje je postavila srpska vojska i postavljala svoje ljude. Otpor stanovništva se pojavio iz više razloga. Najbitniji je kada su 25. oktobra 1918. godine organi vlasti u Prištini naredili da se obavi rekvizicija žita i drugih namirnica. Bili su i vrlo česti slučajevi pljačke od pojedinih grupa i pojedinaca, posebno u pograničnim krajevima, (granice pre jeseni 1912. godine) a i od samih opštinskih vlasti.⁹ O takvim slučajevima se vrlo brzo širile vesti koje su često i dramatisovane.

Otpor je sve više uzeo maha i to u velikim razmerama. Gotovo da nije bilo mesta da se nije pružio otpor vojnim vlastima.

⁷ Kao pod nap. 3.

⁸ Dr. Bogumil Hrabak, *Reokupacija oblasti Srpske i Crnogorske države s'arbanaškom većinom stanovništva u jesen 1918. godine i držanje Arbanasa prema uspostavljenoj vlasti*, «Gjurmime Albanologijike» Nr. 1, Priština, 1969. 171.

⁹ AVII, Bgd. pop.-6, K-62, F-4, kao i AS, Bgd. MUD, Izveštaj Nač. Okruga Kosovškog K-18, dok. 307, 14-X-1918.

To je došlo i kao posledica intervencije vojske (u svim selima i gradovima) za razoružanje stanovništva, odvođenje najuglednijih ličnosti kao taoci, koje su zadržavane po zatvorima na Kosovu. Takođe su odvođeni i u Čačak. Još u prvoj polovini novembra 1918. godine od strane Vrhovne vojne komande ovlašćeni su za razoružanje stanovništva, komandanti jugoslovenske divizije, komandant 22. pešadijskog puka¹⁰ itd. Sve što je bio veći pritisak vojnih vlasti, tako je i otpor bivao veći. To je dovelo do ustanka krajem aprila 1919. godine u Drenici i Prekorupi, koji je ubrzo ugušen.¹¹

Vojne vlasti su nastavljale sa razoružanjem stanovništva, a jedan od najvećih poduhvata bio je juna meseca 1920. godine u kojem su učestvovala velike vojne snage.¹² Cilj je bio da se albansko stanovništvo u potpunosti razoruža, a glavni cilj uništenje kačačkog pokreta. No, iako je sakupljen dobar deo raznog oružja i pale prilične žrtve, kačački pokret nije slomljen. Buržoaska vlada kraljevine SHS početkom 1921. godine proglasila je za sve odmetnike amnestiju kojom su data pomilovanja osim za političke krivice, misleći da će se time jedan veliki broj vratiti svojim domovima. Time je postignut vrlo mali uspeh tako da posle prolaska roka naznačenog u proglasu, dosta porodica odmetnika je odvođeno po logorima. Jedan broj tih porodica je prebegao u Albaniju. Iseljavanje za Tursku te godine je uzelo velikog maha.

Društveno-ekonomski položaj naroda na Kosovu bio je vrlo težak. Prvo, na taj položaj je uticalo nasleđeno stanje pre balkanskih ratova. Ekonomsko stanje se još više pogoršalo prvim balkanskim ratom, zatim prvim svetskim ratom čijem pustošenju su doprinela i sušna leta. Jednom rečju, u vremenu stvaranja Kraljevine SHS, stanovništvo na Kosovu je bilo dovedeno gotovo do prosjačkog štapa. Agrarna reforma odnosno kolonizacija na Kosovu se nastavlja od pre prvog svetskog rata. Veliki broj porodica Srba i Crnogoraca počeo je dolaziti na Kosovo bilo organizovano ili ne, još krajem 1918. godine. Često su i one predstavljale problem vlastima da im nađu smeštaj. Njihovo smeštanje najsrećnije je bilo na napuštena imanja Albanaca koji su zbog straha prebegli u Albaniju, po šumama se krili ili se iselili u Tursku. Ovaj dolazak srpskih i crnogorskih porodica je pospešio proglas regenta Aleksandra, krajem 1918. godine »Mome narodu«.¹³

Takođe sa »Prethodnim odredbama« od 20. II 1919. godine kojim je vlada Kraljevine SHS počela ozvaničavati toliko obećanu agrarnu reformu, (kojom nije ništa jasno definisala) nije rešila

¹⁰ Isto, pop. 3, K-99, F-9, Vrhovna Komanda — Kosovskoj Diviziji tel. od 28/29-X-1918, br. 14568, br. 206 iz Peći, pop.-6, K-54, f-2, Izveštaj Jug. Divizije od 1-XI-1918 itd.

¹¹ Isto, pop.-4, K-54, f-1, dok. 364, 1-III-1919, F-4, tel. br. 173, 7-V-1919, tel. 9-V-1919, itd.

¹² AJ, Bgd, MUP. K-91, tel. 92 od 9-II-1920, K-91 dok. br. 195 od 8-IV-1920, itd.

¹³ Vidi Dr. Milovan Obradović, *Agrarna reforma i kolonizacija na Kosovu 1918—1941*, Priština 1981, 42.

goruće životno pitanje seljaka. Jer, time nije bila uzeta zemlja agama i begovima, niti su bili ukinuti kmetski odnosi. Sa ovim odredbama su ostala mnoga otvorena pitanja koja su ostala da se reše kasnijim odredbama i zakonima. Ovom Odredbom kmetovi su bili proglašeni slobodnim posjednicima zemlje, a bivšim posjednicima je država garantovala odštetu za oduzetu zemlju, čija je visina bila ostala da se odredi posebnim zakonom. Sa Prethodnim odredbama je završena prva faza zakonskih normi agrarne reforme. Sledeći korak bio je donošenje posebnih zakona za svaku oblast i vrstu posebnih odnosa, kako je bilo predviđeno u ovom aktu. Prvo je donesena uredba o dobrovoljcima 18. 12. 1919. godine, koja je kasnije zamenjena Zakonom o dobrovoljcima.¹⁴

Nedorečenost Prethodnih odredaba sve se više koristila, počevši od raznih elemenata po srezovima pa do ministara koji su zloupotrebljavajući svoje položaje donosili razne privremene podnaredbe čiji je cilj bio pre svega da se agrarni interesenti pridobijaju za svoje ciljeve. Te zloupotrebe vršene su ne samo za političke ciljeve buržoaskih političkih partijskih stranaka nego i za bogaćenje onih koji su bili na vlasti. Oduzimanjem zemlje, razni činovnici su se sami pretvorili u zemljoposjednike. S pravom se u štampi PKJ isticalo da agrarnom reformom, umesto da se ukidaju feudalni odnosi i da se agama i begovima oduzima zemlja, stvoreni su novi begovi koji nikada nisu mislili da se bave zemljopradnjom, već su tu zemlju dali u zakup itd. dobijajući za to dobre rente.¹⁵

Za svoje političke ciljeve vlada SHS iskoristila je Džemijet da bi glasali za Ustav 1921. godine. Do izglasavanja Vidovdanskog ustava, Džemijet je bio u opoziciji. Na izborima za Ustavotvornu Skupštinu 29. novembra 1920. godine Džemijet je dobio 8 poslaničkih mesta, pa se njegov uticaj u ovim krajevima morao imati u vidu. Ovo je najpre shvatila radikalna stranka, koja je bila u koaliciji s demokratskom strankom i JMO jer su joj bili potrebni glasovi džemimijetskih poslanika prilikom glasanja za Ustav. Nakon dugih pregovora sa dvema pomenutim političkim strankama, Džemijet pošto je pridobio i 12 poslanika muslimana s Kosova i Makedonije a koji su bili poslanici radikala 8, i demokrata 4 Džemijet da bi glasali za Ustav predaju Nikoli Pašiću »svoje poslednje zahteve« o agrarnom pitanju. Pored ostalog, oni traže da se čifluksahibijama ostavi na raspolaganje zemlje do 30 hektara, da se zemljište preko 30 hektara podeli kako bi čifčija dobio 75%, a čifliksahibija 25%. Da se begluci do 300 hektara priznaju kao slobodna svojina a preko toga da se otkupi s isplatom pravedne odštete. Džemijetski poslanici koji su skoro svi bili i zemljoposjednici tražili su da se i njima kao i feudalcima u BiH odmah isplati izvestan avans u gotovom novcu.

¹⁴ Isto, 50.

¹⁵ DASIP. Bgd. »Zbirka Nikole Pašića« f-6, iz 1924 godine, »Socijalistička Zora« 20-IX-1920, »Samouprava« 3-II-, 5-II-, 20-II-1920.

Vlada Nikole Pašića pritešnjena neizglasavanjem Ustava, pristala je na ustupke i sporazum je sklopljen u zadnjem času tj. noću između 26. i 27. juna 1921. godine. Te uslove Džemijeta, vladala Nikole Pašića i ne samo njegova, nikada nisu ispunili jer na Kosovu gotovo da nije bilo zemljišnih kompleksa više od 300 hektara.¹⁶ Uistinu, na Kosovu se nije sprovodila agrarna reforma već kolonizacija. Buržoaska vlada kraljevine SHS kao nacionalni cilj na Kosovu, postavila je sebi zadatak stvaranje naseljeničkih kolonija čime bi razbijala kompaktnost albanskog stanovništva koji su činili veliku većinu. Juraj Demetrović 1933. godine u ekspozeu u narodnom predstavništvu, povodom zakonskog predloga o izmenama i dopunama pojedinih agrarnih propisa o agrarnoj reformi kaže da agrarne vlasti ne samo da nisu davale zemlju do propisanog maksimuma, nego su stvaranjem naseljeničkih kompleksa oduzimali zemlju seljacima, ne gledajući da li im što ostaje za ekzistenciju.

Komunistička partija Jugoslavije osudila je sve vrste eksploatacije i ugnjetavanju putem kolonizacije i nasilnog istrebljivanja i asimilacije Makedonaca i potiskivanje nacionalnih manjina. U rezoluciji Prvog kongresa KPJ govoreći o agrarnom i seljačkom pitanju i radu seljačkih masa, pored ostalog traži se da se ukinu feudalni posedi i to bez ikakvih naknada. Oduzeta zemlja da se podeli seljacima, jer »proletarijat ne priznaje pravo ni na kakvu nadoknadu«.¹⁷ »Socijalistička zora« od 9. oktobra 1920. godine oštro je osuđivala grabljenje sitnosopstveničkih seljačkih imanja od strane raznih vlastodržaca, kao okružnih načelnika i td. U pomenutom broju kao tipične primere, naznačen je načelnik lapskog sreza Bresijanc, nekog Jovana Čelića, Nikolu Pašića i Koraća koji su »u ovoj Pokrajini stvorili svoje pašaluke za vladanje i svoja Eldorada za lično bogaćenje, najbolje nam svedoči nesnosno stanje svuda i pobune na Kosovu i Metohiji«.¹⁸ »Socijalistička zora« u članku od 8. avgusta 1920. godine »Naša buržoazija i agrarno pitanje« poziva široke narodne mase da »oslobođenje čivčija može učiniti delom samo radnička klasa, ali njihovo oslobođenje mora biti i samo njihovo delo«. Buržoazija nije zaboravljala široke narodne mase samo u predizbornim kampanjama kada su im trebali glasovi. U tim slučajevima je poslala razne političke emisare da bi ubedili narod da glasa za njih. »Socijalistička zora« u pomenutom članku »Kako vas nije sramota« ističe da zaboravljaju sve ono šta su učinili ovom jadnom narodu.¹⁹

Ispravan stav KPJ prema svim pitanjima narodnih masa a posebno u tom vremenu prema agrarnom pitanju doprineo je da se široke narodne mase u velikom broju, u izborima za ustavo-

¹⁶ Ferdo Čulinović, *Jugoslavija između dva rata, I—II*, Zagreb 1961.

¹⁷ Istorijski Arhiv KPJ tom II, Beograd 1950, 69, »Socijalistička Zora«, br. 55, od 8-VIII-1920.

¹⁸ »Socijalistička Zora« 8-VIII-1920, čl. *Naša Buržoazija i agrarno pitanje*, i 9-X-1920, čl. *Izazivači narodnog nezadovoljstva*.

¹⁹ *Isto*.

tvornu skupštinu opredeli za KPJ. I pored raznih pretnji i zlostavljanja, 1920. godine na teritoriji Kosova KPJ je dobila 8.571 glasova i izabrala za svoje prestavnike Iliju Krasojevića advokata iz Prizrena, Etema Bulbulovića, studenta iz Sarajeva i Milorada Pantića.²⁰

Na Kosovu je KPJ bila jaka a najviše uticaja u masama je imala u Prizrenu gde su delovali Ilija Krasojević, Hadži- — Imer Pačarizi, Muarem Ali Tarambaba²¹ i drugi. Buržoaska vlada Kraljevine SHS videvši uticaj KPJ u masama ukida KPJ Zakonom o zaštiti države i zloglasnom obznanom. Time su široke narodne mase i radnička klasa ostale bez svog zaštitnika i predvodnika u oslobođenju od izgrabljanja od strane nenarodnog buržoaskog režima Kraljevine SHS.

Dr. Limon Rushiti

LE MOUVEMENT SOCIAL EN KOSOVÉ DE 1918—1921

Résumé

Le Gouvernement du Royaume serbe se trouvait en septembre 1918 encore à Corfou, voyant que l'armée de son alliance avait du succès dans le front de Salonique, et que l'armée bulgare venait voir sa perte, le Gouvernement en question se mit vite à préparer 5000 copies d'une proclamation écrite en turc et en serbocroate, dédiée aux Albanais de Kosovë, laqu elle fut dispersée par l'avion dans des regions habitées par les Albanais.

La proclamation invite les Albanais de participer dans une insurrection contre l'armée bulgare et celle autrichienne et de garder le peuple. La proclamation se termine par des mots menaçant, contre la population albanaise en leur rappelant la capitulation bulgare et prochainement celle autrichienne et que l'armée serbe en tirera vengeance.

Le Gouvernement serbe n'a pas eu le droit d'appeler la population albanaise à l'insurrection, car le peuple albanais, dès le début de 1916 lutte contre l'occupant bulgare et austro-hongrois, une telle lutte organisée par le mouvement des kaçaks (bandits) guidé par Azem Bejta et Shafir Smaka et d'autres chefs des tchetas des kaçaks. C'est très connu aussi la lutte des Albanais, conduite par Azem Bejta, contre l'armée autrichienne près la location »Prroni keq«, dans la ligne Mitrovica—Pejë, où sauf les tués, a eu 12000 prisonniers soldats autrichiens, lesquels plus tard furent remis à l'armée française, à Mitrovica.

La résistance des Albanais continua même après la Première guerre mondiale, c'est à cause de leur mauvais traitement dans toutes les sphères de la vie politico-sociale et économique de la part de l'armée et du gouver-

²⁰ Dr Hakif Bajrami; *Rrethanat shoqërore dhe politike në Kosovë më 1918—1941*, Priština, 1981, 295—305.

²¹ *Isto.*

nement bourgeois mégalo-serbe. Cela se voit bien en novembre 1918 c'est dès le début de l'organisation du Pouvoir, qui niait tous les droits nationaux et sociaux aux Albanais.

De plus, la prise des terres par des colons d'éléments slaves, les rendit très sensible ainsi que la méconnaissance d'autres droits comme l'école, l'administration, la méconnaissance nationale, l'expatriement par la violence en Turki etc. La terre était la seule source de leur vie, car 95% d'Albanais s'occupaient de l'agriculture.

Le PCY protégeait les efforts des Albanais pour leur libération nationale et sociale, jouissait une admiration particulière chez les Albanais, c'est pourquoi, lui était persuadé d'une majorité albanaise.

